

QORAQALPOG'ISTON ONLAYN MEDIASIDA ADABIY TIL NORMALARI VA TIL MADANIYATI MUAMMOLARI (MEDIALINGVISTIK TAHLIL)

Taxir Dauletmuratov,

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada Qoraqalpog'iston onlayn mediasi tilining adabiy til me'yorlariga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari kod almashuvi, kalka, varvarizmlar, gibril til elementlari va klikbeyt sarlavhalar adabiy til madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, onlayn medianing til taraqqiyotidagi o'rni yoritilib, adabiy til me'yorlarini mustahkamlash va jurnalistlar til madaniyatini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: Onlayn media, medialingvistika, adabiy til, til me'yorlari, media tili, Qoraqalpog'iston, kod almashinuvi, kalka, klikbeyt, til madaniyati, mediakommunikatsiya, jurnalistika.

A adabiy til — millatning ruhiy, madaniy va ijtimoiy hayotidagi eng muhim kommunikativ vositalardan biridir. U tilning me'yorlashgan shakli sifatida jamiyatning siyosiy, ilmiy, madaniy va kommunikatsiya sohalarida keng qo'llaniladi. Adabiy til o'zining barqaror leksik, grammatik va stilistik me'yorlari bilan xarakterlanib, jamiyat a'zolari uchun umumiy kommunikatsiya tizimini shakllantiradi.

Tilshunoslikda adabiy tilning rivojlanishi an'anaviy tarzda badiiy adabiyot bilan uzviy bog'liqlikda o'rganib kelingan. Chunki badiiy asarlar tilning estetik imkoniyatlarini, milliy so'z boyligini va obrazli tasvir vositalarini saqlovchi hamda rivojlantiruvchi asosiy manbalardan biri bo'lgan. Shu bois adabiy til darajasi uzoq vaqt davomida badiiy adabiyot tili asosida baholandi.

Biroq XX asrdan boshlab kommunikatsiya texnologiyalarining kengayishi, gazeta-jurnallar, radio, televideniye va internet medianing rivojlanishi tilning qo'llanish

ko‘lamini yangi bosqichga olib chiqdi. Natijada ommaviy kommunikatsiya vositalari til me‘yorlarini tarqatuvchi, yangi so‘z va atamalarni jamiyatga kirituvchi, shuningdek, jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi asosiy mexanizmlardan biriga aylandi. Shu sababli bugungi kunda jurnalistika tili va media tili faqat axborot yetkazish vositasi emas, balki adabiy tilning zamonaviy rivojlanish yo‘nalishini belgilovchi muhim omil sifatida ham qaralmoqda.

XIX asrda adabiy til tushunchasi ko‘pincha badiiy adabiyot tili bilan o‘lchangan bo‘lsa, bugungi kunda ommaviy kommunikatsiya va jurnalistika tili adabiy tilning to‘la huquqli va eng nufuzli vakili sifatida baholanmoqda. Akademik N.I. Konradning ilmiy konsepsiyasiga ko‘ra, hozirgi davrda OAV tilini «millatning umumiy tili» («общий язык нации») deb atash mumkin [1]. Chunki zamonaviy til tizimining yangi semantik xususiyatlari va tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqliklar, eng birinchi navbatda, ushbu ommaviy kommunikatsiya sohasida shakllanmoqda.

Onlayn media tilining ijtimoiy ongga ta‘siri masalasi M.N. Volodinaning ilmiy izlanishlarida ham keng o‘rin olgan. Tadqiqotchi tilni ommaviy kommunikatsiyaning eng muhim ta‘sir ko‘rsatish vositasi sifatida baholab, mediamatnlar orqali jamiyatning dunyoni qabul qilishi, axborotni tushunishi va jamoatchilik fikrini shakllantirish jarayoni yuzaga kelishini ta‘kidlaydi [2]. Uning fikricha, media materiallarda qo‘llanilgan til birliklari auditoriyaning faqat axborotni qabul qilishigaгина emas, balki ularning emotsional va kognitiv reaksiyalariga ham kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli media tili ijtimoiy

ong va kommunikativ madaniyatni shakllantiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotchi Israil Muqaddas esa media tili haqida shunday deydi: «Bizningcha, media tili — kitobxonlar, foydalanuvchilar yoki tomoshabinlar bilan har xil og‘zaki, tasviriy yoki audiovizual tillarda o‘zaro ta‘sir o‘tkazishga qodir mediamatnlarni yaratish uchun qo‘llaniladigan til bo‘lib, u zamonaviy kommunikatsiya va madaniyatning muhim aspekti hisoblanadi hamda axborotni yetkazishda, jamoatchilik fikrini shakllantirishda va auditoriya ongiga ta‘sir ko‘rsatishda ulkan ahamiyatga ega» [3]. Shunday ekan, onlayn media faqatgina axborot tarqatish vositasi emas, balki tilning rivojlanishi, yangilanishi va ommaviy qo‘llanish xususiyatlarini shakllantiruvchi muhim “sotsiolingvistik maydon” hisoblanadi.

Media tili qisqalik, ta‘sirchanlik va axborotni yetkazish uchun vizual va audio vositalardan foydalanish bilan tavsiflanadi. Buning bilan birga, ommaviy kommunikatsiya vositalari tili axborot berishga yo‘naltirilganligi, obyektivlikka intilish va keng auditoriya uchun qulay shaklda fikr yetkazish kabi xususiyatlarga ega [4].

Til — OAVning xabar berish vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli uning, eng avvalo, lingvistik jihatdan zarurati bor. Biroq ma‘lumotlarni qabul qilish, albatta, bir qancha boshqa gumanitar fanlar bilan ham bog‘liq. Prof. D. Teshabayeva ta‘kidlaganidek, OAV tilini o‘rganish uni qabul qilish masalasi bilan bog‘liq holda olib borilsa, bu bo‘yicha yanada xolis fikr yuritish mumkin bo‘ladi [5].

Bu yo‘nalishda zamonaviy sotsial-falsafiy konsepsiyalarda ommaviy kommu-

nikatsiya tizimining ijtimoiy konsensus (hamjihatlik) shakllantirishdagi roli alohida ahamiyatga ega. Xususan, taniqli faylasuflar K. O. Apel va Yu. Xabermas zamonaviy jamiyatning mavjud bo'lish imkoniyatlarini bevosita kommunikatsiya jarayoni bilan bog'laydilar. Yu. Xabermas o'zining ilmiy qarashlarida instrumental va kommunikativ xulq-atvorni (harakatni) bir-biridan ajratib ko'rsatadi. Tadqiqotchining fikricha, instrumental yo'nalishdagi kommunikatsiya faqatgina muayyan tor manfaatlarni (qiziqishlarni) amalga oshirishga qaratilib, o'zaro tushunishga xizmat qilmaydi. Natijada, bu jarayon auditoriyani anglagan holda yoki anglamay buzib ko'rsatishga, ya'ni «izvrashchennaya kommunikatsiya» (buzilgan kommunikatsiya) yoki manipulyatsiya tizimiga olib keladi. Haqiqiy ma'nodagi ijtimoiy integratsiya esa faqat sof kommunikativ tushunish yo'li bilan ta'minlanadi. Yu. Xabermas nazariyasiga ko'ra, natijali mediakommunikatsiya uchun fikrning tushunarliqligi, normativ jihatdan to'g'riligi va axborot uzatuvchining (jurnalistning) xolisligi (samimiyligi) kabi mezonlar zarur. Chunki zamonaviy onlayn media — bu shunchaki axborot uzatuvchi vosita emas, balki jamiyatning o'z-o'zini takomillash-tirishiga, odamlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni chuqurlashtirishga xizmat qiluvchi ratsional maydon bo'lishi lozim.

Biroq bugungi Qoraqalpog'iston onlayn media muhitini o'rganganimizda, Yu. Xabermas aytgan «kommunikativ ratsionallik» bilan birga, tor manfaatlarga (obunachilar soni, pragmatik auditoriya yig'ish, odamlarning diqqatini tortish) qaratilgan instrumental, ya'ni manipulyativ usullarning ham faollashib borayotganini

ko'ramiz. Yu. D. Artamonovanning ushbu yo'nalishdagi tahlillariga tayanadigan bo'lsak, mediadagi bunday instrumental yo'nalish o'zaro tushunishga xizmat qilmaydi, aksincha, auditoriyani anglangan yoki anglanmagan tarzda chalg'itishga, ya'ni «buzilgan kommunikatsiya» tizimiga olib keladi. Bu holatda mediamatnlar ijtimoiy konsensus shakllantirish o'rniga, mediaresurslarning o'zlarining institutsional manfaatlariga hamda ularning homiylarining qiziqishlariga xizmat qilish uchungina qo'llaniladi [6].

Yu. Xabermasning kommunikativ harakat nazariyasi kontekstida zamonaviy onlayn medianing yana bir tarkibiy qismi — bu foydalanuvchilar tashabbusi bilan amalga oshadigan «fikir-taklif», «qayta aloqa» yoki «javob reaksiyasi» (feedback) muhiti hisoblanadi. Bugungi Qoraqalpog'iston internet nashrlarida (masalan, axborot saytlarining fikr qoldirish bo'limlarida va Telegram kanallardagi izohlarda) Xabermas aytgan ideal diskurs maydoni har doim ham shakllanavermaydi. Foydalanuvchilar tomonidan qoldirilayotgan izohlarda adabiy til me'yorlarining ayovsiz buzilishi, dialektizmlar, emotsional tajovuzkorlikni ko'rsatuvchi leksika hamda rus-o'zbek tillarining gibridlashgan shakllari tez-tez uchraydi. Bu, o'z navbatida, media muhitda sof kommunikativ ratsionallikni emas, balki murosasiz destruktiv diskursni yuzaga keltiradi. Demak, onlayn media tilini tadqiq etishda faqatgina muallif (jurnalist) matnini emas, balki u bilan birga auditoriyaning replikativ til madaniyatini ham sotsiologik tahlildan o'tkazish zarurati tug'iladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Qoraqalpog'iston onlayn mediasida adabiy til

me'yorlarining saqlanish darajasi media-resursning huquqiy-institutsional maqomiga qarab ancha differensiyalashgan. Rasmiy davlat internet nashrlari va vazirliklarga tegishli axborot platformalarida adabiy tilning imlo, grammatik va stilistik me'yorlarini saqlashga nisbatan yuqori e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, kamchiliklarga ham yo'l qo'yilmoqda. Xususi Telegram kanallari, blog platformalari va ijtimoiy tarmoq sahifalarida esa til me'yorlarining buzilishi, tizimli lingvistik xatolar, gibril til qo'llanishi va stilistik aralashuv hodisalari ko'proq uchramoqda. Bu hodisa, ayniqsa, hudud mediasining ko'ptillilik (polilingvizm) xususiyatlarida yorqin ko'zga tashlanadi.

Hudud foydalanuvchilari kundalik hayotda va virtual makonda qoraqalpoq, o'zbek va rus tillaridan teng foydalanadi. Bu holat onlayn media mualliflarini auditoriya bilan tez til topishish uchun «kodlarning almashinuvi» (code-switching) usulidan faol foydalanishga undaydi. Internet foydalanuvchilarining, ayniqsa yoshlarning e'tiborini tez tortish uchun onlayn media mualliflari o'z matnlarida qoraqalpoqcha yozib turib, gap orasiga ruscha («voobshche», «kstatl», «seryozno», «layfxak») yoki o'zbekcha («baribir», «o'z-o'zidan», «shunaqa

gaplar») so'zlarni tez-tez qo'shib ketadi. Masalan, «Ne ja'nalıq» Telegram kanalida e'lon qilingan materialda «Paydalı layfxak» [7] atamasining qo'llanilishi ushbu tendensiyaning yorqin misolidir.

Bu jarayon faqat bizning hududga xos emas, balki global xarakterga ega. T. G. Dobrosklonskaya anglo-amerikan ommaviy axborot vositalarining zamonaviy tillarga ko'rsatayotgan leksik ta'sirini tahlil qilib, pati, shoumen, sponsor kabi o'nlab inglizcha so'zlarning milliy tillarga mediamatnlar orqali kirib kelganini ta'kidlaydi [8].

Onlayn medianing asosiy qonuni bo'lgan operativlik prinsipi ham til madaniyatiga o'zining salbiy lingvistik ta'sirini ko'rsatmoqda. Buning asosiy sababi o'zbek yoki rus tillaridagi tayanch xabarlarini tezlik bilan milliy tilga o'girganda so'zma-so'z tarjima qilish (leksik va sintaktik kalka) usulining qo'llanilishidir. Masalan, 2026-yil 27-may kuni Qoraqalpog'iston xabar agentligining (kknews.uz) rasmiy internet-kanalida e'lon qilingan materialda: «Tovarda óndiristegi nuqsan aniqlansa, ol dárhal almashtırıp beriledi» [9] degan ma'lumot joylashtirilgan.

Ushbu konstruksiyani medialingvistik mazmunda tahlil qilish quyidagi xulo-

http://

salarni shakllantirishga asos beradi: birinchidan, leksik jihatdan qoraqalpoq adabiy tili me'yorlarining buzilishi ko'zga tashlanadi. Matn tarkibidagi «óndiristegi» (o'zbekcha: ishlab chiqarishdagi) va «nuqsan» (o'zbekcha: nuqson) birliklari qoraqalpoq tilining so'zlik fondiga mos emas. Qoraqalpoq adabiy tilining leksik qoliplariga ko'ra, bu o'rinda «islep shıǵarıwdagı kemshilik (nasazlıq)» (ishlab chiqarishdagi kamchilik / nosozlik) so'z birikmasi qo'llanishi shart edi. Ikkinchidan, sintaktik gap strukturasi o'zbek tilining sintaktik modelini shuncha-ki takrorlab, sintaktik gibridlikni shakllantirgan. Qoraqalpoq tilining sintaktik qonuniyatlariga ko'ra gap: «Eger tovarda islep shıǵarıw barısında qanday da bir kemshilik (nasazlıq) anıqlansa, ol tez arada almas-tırıladi» (Agar tovarda ishlab chiqarish ja-rayonida qandaydir bir kamchilik / nosozlik aniqlansa, u tez orada almashtiriladi) shaklida berilishi lozim edi.

Medialingvistik tahlillar ko'rsatganidek, ijtimoiy tarmoq matnlarida rus tili sintaksisining to'g'ridan-to'g'ri ta'siri ostida shakllangan kalka konstruksiyalar rasmiy idora kanallarida ham tez-tez uchraydi. Yana bir misol: 2026-yil 25-may kuni Qoraqalpog'iston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining rasmiy Telegram kanalida «Pitkeriwshi party» joqari keypiyat hám ózgeshe atmosferada dawam etpekte» [10] sarlavhasi ostida videorolik e'lon qilingan.

Sarlavhada qoraqalpoq («Pitkeriwshi») va ingliz («party») tili elementlarining sun'iy tarzda qo'llanilishi kod almashinuvi hodisasining destruktiv ko'rinishidir. Rasmiy media tilida «party» so'zi o'rniga «keshesi» (kechasi), «bayrami» (bayrami) yoki «saltanatlı kesh» (tantanali kecha) kabi milliy til me'yoriga mos variantlarni qo'llash maqsadga muvofiq bo'lar edi. Shuningdek, sarlavhaning ikkinchi qismidagi «atmosfera» so'zi o'rniga

«ortaliqta» (muhitda) yoki «ruwxta» (ruhda) leksikasini qo'llash orqali stilistik aralashuvning oldini olish mumkin edi. Bu bilan birga, onlayn media tilida «lgotalar e'lon qilindi», «spravka kerak» kabi varvarizmlar milliy til birliklarining o'rnini egallamoqda. Lotin grafikasi tarkibidagi milliy harflarning (q, g, n, o, a, u, w) texnik yoki imloviy xatolar bilan berilishi, shuningdek, «otmena bo'ldi», «trendga aylandi» kabi internet-jargonlar va slenglarning rasmiy mediamatnlarga singib borishi adabiy til me'yorlarining barqarorligiga muayyan darajada xavf tug'diradi.

Onlayn media materiallarining tilida grafik me'yorlarning buzilishiga faqatgina subyektiv (savodxonlik) omillari emas, balki obyektiv-texnik sabablar ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Qoraqalpoq tilining zamonaviy lotin grafikasidagi o'ziga xos harflarining (apostrofli yoki akutli belgilarning) raqamli platformalarda, ayniqsa mobil ilovalarda bir xil standartlashmagani muammoni chuqurlashtiradi. Ko'pchilikni tashkil etuvchi xususiy bloggerlik kanallari va tezkor xabar tarqatuvchi platformalar texnik noqulaylikdan qochish maqsadida milliy harflar o'rniga lotin alifbosining an'anaviy bazaviy harflarini shunchaki qo'llab ketmoqda (masalan, «qiziq» so'zini «kizik», «ordek» so'zini «ordek» shaklida yozish). Bunday lingvo-texnik reduksiya kitobxonning matnini qabul qilish tezligini pasaytirib, so'zlarning semantik differensiallashuviga (ma'no jihatdan ajralishiga) ziyon yetkazadi. Natijada virtual makonda qoraqalpoq adabiy tilining yozma madaniyatida rasmiy normativ

va raqamli-lokal variantlarning ajralishi, ya'ni o'ziga xos media-diglossiya hodisasi paydo bo'lmoqda.

Axborot texnologiyalarining tezlashishi natijasida zamonaviy onlayn media «tez o'qilishi va tez qabul qilinishi shart bo'lgan makon»ga aylandi. Bu omil tilshunoslikda «til tejamkorligi qonuni» (zakon ekonomii yazikovyx sredstv) deb ataluvchi hodisaning onlayn mediada o'ta jadallashishiga olib keldi. Ko'plab xabar va postlarda qisqa gaplar, to'liqsiz sintaktik konstruksiyalar va og'zaki nutqqa yaqin so'zlardan faol foydalanilgan. Masalan, «Bugin ulken ja'nalik!» (Bugun katta yangilik!), «Tagi bir jaqsi is» (Yana bir yaxshi ish), «Jaqinda toliq ma'glıwmat beriledi» (Yaqinda to'liq ma'lumot beriladi) kabi qisqa shakllar xabar mazmunini tezkor yetkazishga yo'naltirilgan. Ayrim hollarda «Qarar qabıllandı. Endi ja'na ozgerisler boladı» (Qaror qabul qilindi. Endi yangi o'zgarishlar bo'ladi), «Festival baslandı. Adam kóp» (Festival boshlandi. Odam ko'p) kabi to'liqsiz konstruksiyalar ham uchraydi. Shu bilan birga, onlayn mediada og'zaki nutqqa xos bo'lgan «super joba» (super loyiha), «zo'r atmosfera», «xayp tema» kabi ekspressiv so'zlar ham qo'llanilib kelinmoqda.

Shunga mos ravishda, onlayn mediada qo'llanilayotgan qisqartirish tendensiyalarini shartli ravishda ikki asosiy guruhga bo'lib qarash mumkin. Birinchi guruhga texnik qisqartmalar va abbreviaturalar kiradi (JOO (OTM), BMSH (BMT) va h.k.). Ikkinchi guruhga ramziy va grafik belgilar orqali amalga oshadigan qisqartirish usullari kiradi («?!», «...», «%», «\$», «+/-»). Bu usullar

ma'lumotni zichlashtirish (kompRESSIYA) vositasi sifatida unumli bo'lsa-da, til madaniyatining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Auditoriya diqqatini tortish maqsadida sensatsion va ta'sirchan birliklardan foydalanish orqali onlayn jurnalistikada klikbeyt (clickbait — diqqatni chalg'ituvchi/tortuvchi sun'iy sarlavhalar) usuli shakllanmoqda. Masalan: «Diqqat!», «Diqqat, abayli bolin!» (Diqqat, ehtiyot bo'ling!), «Dáhshat!», «Sensatsiya!» kabi konstruksiyalar axborotning mazmunidan ko'ra, uning pragmatik ta'sir kuchini oshirish vazifasini bajaradi. Bu jarayonga grafik elementlar — emodzilar (smayliklar) ham faol xizmat qiladi. Ular gapdagi hissiyotni bildiruvchi va matn strukturasi ajratib beruvchi grafik til vazifasini bajaradi.

Zamonaviy Qoraqalpog'iston media muhitida klikbeyt usuli faqat ayrim so'zlarda emas, balki to'liq sintaktik sinekdoxa turidagi gaplarda ham faol qo'llanilmoqda. Tahlillar ko'rsatishicha, xususiy xabar kanallarida: «Buni hesh kim kútpegen edi...» (Buni hech kim kutmagan edi...), «Tez kórin, búginen baslap barliq puqaralarga...» (Tez ko'ring, bugundan boshlab barcha fuqarolarga...) kabi to'liqsiz, pragmatik jihatdan ochiq qoldirilgan konstruksiyalar trendga aylandi. Bu yerda lingvistik manipulyatsiya auditoriyaning kognitiv qiziqishini sun'iy ravishda uyg'otishga qaratilgan. Psixolingvistik nuqtai nazardan qaraganda, bunday sensatsion til modeli kitobxonni konstruktiv xabarni tahlil qilishdan uzoqlashtirib, media-iste'mol madaniyatini yuzaki qabul qilishga xizmat

qiladi. Tilshunoslikda bu hodisa matnning mazmuniy degradatsiyasi (axborot tugashi/qashshoqlashuvi) sifatida baholanib, ijobiy leksik zaxiraning kamayishiga olib keladi.

Tahlilqilingan materiallar asosida onlayn media faqatgina axborot tarqatish vositasi emas, balki ijtimoiy nutq va til madaniyatiga ta'sir etuvchi muhim ijtimoiy institut ekani aniqlandi. Bir tomondan, yangi leksik birliklar til imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan, nazoratsiz aralash til va sensatsion usul til madaniyatining pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Bugungi kunda ayrim onlayn nashrlarning jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatish kuchining pasayib, real muammolar qarshisida konstruktiv tanqiddan qochayotganini jurnalist A. Jo'rayevning ochiq til bilan «ayrim matbuot nashrlari — tishsiz qariyaga o'xshab qoldi» deb baho bergani bilan asoslash mumkin [11]. Internet-media platformalarining bunday ojiz holga tushib qolmasligi uchun, eng avvalo, savodxonlik darajasi yuqori, media tilini chuqur biladigan va qalami o'tkir mutaxassis kadrlar zarur bo'ladi. Shuning uchun onlayn media materiallarida adabiy til me'yorlarini saqlash, jurnalistlarning til madaniyatini oshirish ulkan ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot natijalari Qoraqalpog'iston onlayn mediiasi adabiy til me'yorlarining shakllanishi va rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatayotgan muhim kommunikatsion maydonga aylanganini ko'rsatdi. Onlayn mediada yangi leksik birliklarning ommalashuvi, til imkoniyatlarining kengayishi bilan bir qatorda, kod almashinuvi, kalka tarjimalar, varvarizmlar, gibril til elementlari, klik-

beyt sarlavhalar hamda texnik-imloviy muammolar adabiy til madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani aniqlandi. Shu bois media tilida adabiy til me'yorlariga qat'iy rioya qilish, raqamli til infratuzilmasini takomillashtirish, tahririyatlarda lingvistik tahrir tizimini kuchaytirish va jurna-

listlarning til madaniyatini yuksaltirish zamonaviy media taraqqiyotining muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Bu chora-tadbirlar milliy tilning raqamli muhitdagi barqaror rivojlanishi va jamoatchilikka sifatli axborot yetkazilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Солганик Г. Я. Место языка СМИ в литературном языке. Перспективы развития // Язык массовой и межличностной коммуникации. — Москва : МедиаМир, 2007. — С. 34–41.
2. Володина М. Н. Язык СМИ — основное средство воздействия на массовое сознание // Язык средств массовой информации : учебное пособие / под ред. М. Н. Володиной. — Москва : Академический Проект, 2008. — С. 6–7.
3. Isroil M. I. Bosma media tilining sotsiolingvistik aspekti. — Jizzax : Ilm nuri print, 2024. — B. 49.
4. Isroil M. I. Bosma media tilining sotsiolingvistik aspekti. — Jizzax : Ilm nuri print, 2024. — B. 46.
5. Teshabayeva D. M., Qodirova D. X. OAV tili milliy tilning barcha funksional turlari sifatida // Ilmiy maqolalar to'plami / O'zDJTU, Media va kommunikatsiya fakulteti. — Toshkent, 2023. — B. 23–26.
6. Артамонова Ю. Д. Текст СМИ в современной культуре: опыт философского анализа // Язык средств массовой информации : учебное пособие / под ред. М. Н. Володиной. — Москва : Академический Проект, 2008. — С. 248–251.
7. Paydalı layfxak [Elektron resurs] // «Ne ja'nalıq» Telegram kanali. — 2024. — 14-okt. — URL: https://t.me/ne_janalıq/25686 (murojaat sanasi: 28.05.2026).
8. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ. — Москва : Флинта, 2008. — 203 с.
9. Tovarda óndiristegi nuqsan aniqlansa... [Elektron resurs] // Qoraqalpog'iston xabar agentligi (kknews.uz). — 2026. — 27-may. — URL: <https://kknews.uz/kk/285650.html> (murojaat sanasi: 06.06.2026).
10. Pitkeriwshi party joqarı keypiyat hám ózgeshe atmosferada dawam etpekte [Elektron resurs] // Qoraqalpog'iston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy Telegram kanali. — 2026. — 25-may. — URL: <https://t.me/kkeduuz/43038> (murojaat sanasi: 28.05.2026).
11. Jo'rayev A. Matbuot ko'zgusi va davr talabi // Jurnalistika va hayot. — Toshkent, 2022. — № 3. — B. 12–14.